

«ЮРИДИЧНА КОРПОРАЦІЯ – МЕХАНІЗМ, БЕЗ ЯКОГО ЮРИСПРУДЕНЦІЯ НЕ ДІЄ», – ІВАН ЛІЩИНА

*Пропонуємо нашим читачам інтерв'ю із заступником Міністра юстиції України,
Урядовим уповноваженим у справах Європейського суду з прав людини Іваном Ліщиною.*

❓ ВИ ОТРИМУВАЛИ ОСВІТУ І В УКРАЇНІ, І У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ. ЧИ МОЖНА ПОРІВНЯТИ ОСВІТНІ РІВНІ ПІДГОТОВКИ В НАШІЙ КРАЇНІ І ЗА КОРДОНОМ?

Між освітніми рівнями підготовки у нас і Великобританії велика прірва. Там, в першу чергу, вчать думати, вчать викладати належним чином свої думки, вчать аргументувати свою позицію. Це те, що у нас відсутнє. Ми, на жаль, забуємо кодекси, вчимо старі концепції, які давно змінилися. Наприклад, нині на першому курсі вивчається такий предмет, як теорія держави і права. Його викладають ще за радянськими законами, з яких просто прибрали слова «радянський» і «соціалістичний». А отже, студенти не дізнаються про ті теорії держави і права, які нині існують в країнах Європи чи англосаксонської системи. Є, звісно, прогресивні викладачі, що надають ці знання, але їх замало. Необхідно черпати інформацію звідусіль. Якщо ми намагаємося гармонізувати наше законодавство із законодавством Європейського Союзу, слід розуміти їх стандарти, походження і розвиток. Адже бездумне калькування законів може призвести до незворотних наслідків. Наприклад, за нинішньою судовою реформою, юристами є тільки нотаріуси, судді, прокурори і адвокати. Загалом, це спроба зробити кальку з англосаксонської системи. Якщо б у нас юриспруденція з'явилася у XIV-XVI століттях і розвивалася б увесь час безперервно, може б, таке калькування і спрацювало... А ми ще й досі шукаємо свій шлях...

❓ ЯКЩО ВРАХУВАТИ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД, ЯК МАЄ РОЗВИВАТИСЯ ЮРИСПРУДЕНЦІЯ В УКРАЇНІ?

Окремим її елементом, як і в більшості країн Європи, безперечно має бути корпорація. І щоб до неї потрапити, необхідно пройти

деякі етапи: отримати юридичну освіту, здати кваліфікаційний іспит на адвоката, прокурора, суддю, а згодом попрацювати у адвоката-практика. Ці кроки слід зробити, щоб заглибитись у професію. Адже корпорація захищає своїх членів, які рівняються один на одного і тримають репутацію на високому рівні. Прикро, що у нас юристи штампуються. Чи не у кожному вузі є юридична спеціальність, але якість навчання там сумнівна... Тому відчуття корпорації в Україні відсутнє. Для юриста з Великобританії цілком очевидно, що будь-які адвокат, юрист, прокурор можуть помінятися ролями, трансформуватися, набути досвіду в суді. У нас судді, прокурори та адвокати навіть у спілкуванні часто не розуміють один одного, а якщо і розуміють, то хіба що мають не корпоративні, а родинні зв'язки. Можу констатувати, що єдності юридичної професії в Україні, на жаль, немає. І хоча невпевнений, що вона колись буде, але дуже хочу сподіватися. Юридична корпорація – це те, навколо чого має гуртуватися юриспруденція. Це механізм, без якого юриспруденція не діє. Через те, що Верховна Рада України видає закони, які не працюють, судді намагаються змусити ці закони працювати, самі не розуміючи як, а адвокати зловживають цими законами, щоб підсобити клієнту і досягти певного результату. Європейський досвід показує, що перш ніж закон має бути виданий парламентом, він має обговорюватися і затверджуватися всередині юридичної корпорації. Окрім того, пройти через «жорна судової системи», і в разі чого, бути змінений. У нас, на жаль, того немає...

❓ ВАША ФОРМУЛА УСПІХУ... ЯК СТАТИ УСПІШНИМ ЮРИСТОМ?

Навчатись, кожную секунду навчатись. Я виріс в сім'ї двох університетських викладачів і не ро-

зумію, як можна не прагнути чогось навчитися. По-перше, важливо знати англійську мову. Наприклад, я дуже люблю читати, тому читаю виключно англійською для того, щоб її розвивати. Мені цікава тема інвестиційних спорів, тому читаю усе, що з цією темою пов'язано: підручники, статті, коментарі тощо. Під час навчання у Лондоні необхідно було прочитати багато літературних творів і я читав, читав і читав. По-друге, необхідно працювати над собою. Нині я представляю державу в Європейському суді і до нас надходять різні справи, часом незвичні, тому щоразу звертаюсь за допомогою до практики Європейського суду, перевіряю усі посилання та рішення. Я не уявляю, як можна не підвищувати свій професійний рівень і не шукати відповіді на складні запитання. Це дуже важливо! Адже юридична позиція має бути різнобічною: «за» і «проти». Успішний адвокат на захисті має прорахувати усе, що скаже у відповідь опонент.

❓ ЯКИМИ ЩЕ ФУНКЦІЯМИ НАДІЛЕНИЙ УРЯДОВИЙ УПОВНОВАЖЕНИЙ У СПРАВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ, ОКРІМ ПРЕДСТАВЛЕННЯ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ?

Окрім забезпечення представницької функції України в Європейському суді з прав людини, Урядовий уповноважений має організовувати заходи індивідуального характеру: процес сатисфакції. Серед інших функцій, по-перше, координація роботи, пов'язаної з підготовкою матеріалів для розгляду справ у Суді та виконанням його рішень, співпраця з цією метою з іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Тобто допомагаємо в законодавчій практиці, готуємо законопроекти, ведемо роз'ясню-

вальну роботу серед суддів, працюємо з прокурорами та адвокатами. По-друге, організуємо ефективні розслідування, надаємо відповідну інформацію прокуратурі. По-третє, інформуємо Комітет Міністрів Ради Європи про хід виконання рішень Суду.

❓ ЯКИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ ВАШОЇ РОБОТИ НА ЦІЙ ПОСАДІ ВИ ЗАДОВОЛЕНІ?

Чималу частину роботи нині складно побачити, адже спершу було велике навчання серед всіх підлеглих, як правильно писати англійською, шукати практику, вірно її застосовувати. Тому результати навчання будуть за рік чи за два, коли Європейський суд видаватиме рішення по тих справах, в яких ми представляли державу.

З великих успіхів – рішення, в якому Європейський суд визнав, що Україна робить все можливе для захисту прав людини в ситуаціях, пов'язаних з агресією Російської Федерації на Донбасі, і визнав той факт, що Україна не несе відповідальності за окуповану Росією територію. Хто має нести відповідальність, у рішенні Європейського суду не зазначено, але це точно не Україна. Інакше нам довелось б відповідати за всі дії терористів. Також Європейський суд визнав, що наразі ця територія є неконтрольованою Україною.

На теренах представництва в Раді Європи ми за одну сесію закрили 51 справу проти України, визнавши, що наша держава виконала ці рішення. Для порівняння – за всю історію перебування України в Раді Європи (19 років з 1997 по 2016 рр.) Комітетом було закрито 109 справ щодо України. Ми ж за 2017 рік, станом на вересень, закрили більше 70 справ. Іншими словами, за цей рік Комітетом було закрито близько 40 відсотків всіх закритих справ проти України.

Окрім того, ми подали подання щодо Криму. У ньому свідчення 50 осіб, якщо порівняти: Грузія в аналогічній справі подала лише 18 свідків; більше 100 відеоматеріалів, кожний з яких підкріплений свідченням особи, що знімала або була в кадрі для того, щоб довести їх правдивість; більше 1000 документів, які описують: як Російська Федерація захоплювала Крим, як «розкачувалася» ситуація, вводилися війська. Ми встановили, що перші підрозділи були незаконно введені в Крим ще у січні 2014 року (тобто захоплення готувалося кілька місяців).

По Донбасу ми знайшли більше 200 свідків і дуже велику кількість відеоматеріалів та документів. Нам допомагали усі, хто міг, з державного і з недержавного секторів: «Informnapalm», «Стоптерор», «Інформаційний спротив», Генштаб, прикордонна служба. Ми збирали інформацію по всіх стволах, які були захоплені в ході бойових дій і виготовлені в РФ, танках і БТР. У нас є інформація по кожному епізоду бойових дій. Є інформація, як Росія систематично «розкачувала» Донбас і намагалась повторити донбаський сценарій в Харкові, Запоріжжі, Дніпрі, але там їм це не вда-

лося. У нас багато інформації і, сподіваюся, ми зможемо відстояти свої права.

ЯК ВІДБУВАЄТЬСЯ ФОРМУВАННЯ ПОЗИЦІЇ УРЯДУ ПРИ РОЗГЛЯДІ СПРАВ?

Коли до нас надходить справа, ми надсилаємо відповідні запитання органам, що знають подробиці, залежно від справи: прокуратурі, СБУ, представникам сільської ради тощо. Отримуємо відповіді. І так декілька разів, до поки не розбираємося в ситуації повна. Після чого вивчаємо практику Європейського суду з прав людини щодо конкретної ситуації, вивчаємо факти по справі і формуємо позицію на підставі наданих нам матеріалів відповідних органів і розуміння практики Європейського суду з прав людини.

З ЯКИМИ СКАРГАМИ УКРАЇНСЬКІ ГРОМАДЯНИ НАЙЧАСТІШЕ ЗВЕРТАЮТЬСЯ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ?

До Європейського суду люди переважно звертаються зі скаргами на невиконання судових рішень. У нас таких справ більше 12 тисяч. Чимала частина справ щодо умов тримання ув'язнених. Третя велика категорія справ пов'язана з насильством в поліції (третя стаття Європейської конвенції) і недостатньою ефективністю розслідування скарг на тортури в поліції. Інша досить велика категорія справ щодо надмірного терміну судового розгляду справ. З цього приводу досить багато і кримінальних, і цивільних справ. Наступна категорія – над-

мірний термін тримання під вартою чи безпідставне тримання під вартою. Вищеперераховані – основні категорії, а є справи, яких небагато: ситуації, пов'язані з погромами в ромських селах, або трансгендерна справа (людина зареєстрована як чоловік, вважає себе жінкою і вимагає за 8 статтею прав і поваги до його приватного та сімейного життя) та інші не менш цікаві справи. Також нині багато скарг пов'язані з зоною АТО. Люди скаржаться на тортури з боку сепаратистів і з боку військових, на зруйновану власність, на пенсії і право голосувати. За даними Європейського суду, подібних справ вже 3-4 тисячі і це теж окрема категорія.

Окрім того, ми готуємо великі справи щодо Криму та Донбасу, в яких представлятимемо Україну проти Російської Федерації. Намагаємося довести, що саме Росія розпочала війну і захопила частину української території. І тому несе відповідальність за порушення прав людини на цій території. Щодня я спілкуюся з військовими, представниками спецслужб, людьми, які звідти виїхали, а тому можу з впевненістю сказати, що мирне небо над головою – найцінніше за все!

ЯКІ, НА ВАШУ ДУМКУ, Є ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ СИСТЕМНИХ ПРОБЛЕМ ДЛЯ ЗМЕНШЕННЯ КІЛЬКОСТІ СКАРГ, ЩО ПОДАЮТЬСЯ ПРОТИ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ?

Найбільш проблемним є невиконання судових рішень, і у зв'язку з цим нещодавно була утво-

рена міжвідомча робоча група під головуванням першого віцепрем'єра Степана Кубіва, яка має розробити стратегію подолання цієї проблеми. А це дійсно проблема, адже такої кількості справ ні в кого немає. Нам вдалося за один день передати усі ці справи до Комітету Міністрів Ради Європи, і відтепер вони будуть слідкувати з ними. Щодо термінів суддівського розгляду. Це питання досить складне і має дуже велику кількість аспектів. Практично, щоб подолати цю проблему, необхідно перебудувати судову систему. І коли вона запрацює за новими правилами – справи будуть розглядатися швидше. Але наразі ми, мабуть, ще не досягли такої прірви, щоб кардинально змінюватися. Із нинішньою судовою реформою, думаю, якийсь час у нас розгляди справ будуть довшими, ніж до її впровадження. Адже нині у нас третини суддів немає, а от коли не буде половини або залишиться 10%, тоді і буде прірва, з якої необхідно буде вибиратися. Сподіваюся, Україна з цим впорається!

УСІ МИ З НЕТЕРПІННЯМ ЧЕКАЄМО НОВОГО РОКУ, ЧУДЕС І ПРИВІТАНЬ. ЩО Б ВИ ПОБАЖАЛИ НАШИМ ЧИТАЧАМ ДО НОВОРІЧНИХ ТА РІЗДВЯНИХ СВЯТ?

Хочеться у Новому році побажати усім українцям мирного неба і стабільності. Стабільності в хаосі. Адже, вважаю, у нашій країні крайнощі: то багато стабільності, то занадто хаосу. Має бути баланс і золота середина. Тоді все буде гаразд! ■